

פרק ב

א ובשנת שתיים למלכות נבכדנצר חלם נבכדנצר חלמות ותתפעם רוחו ושנתו נהיתה עליו: ב ויאמר המלך לקרא לחרטמים ולאשפים ולמכשפים ולפושדים להגיד למלך חלמתיו ויבאו ויעמדו לפני המלך: ג ויאמר להם המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום:

ד וידברו הפושדים למלך ארמית ד וידברו הפושדים למלך ארמית: המלך לעולמים יחיה! אמר את החלום לעבדך, ותפתרון נגיד. ה וישן המלך ויאמר לפושדים: הדבר נעלם ממני, אם לא תודיעוני את החלום ופתרונו, נתחיים תעשו ובתיכם אשפה יושמו! ו ואם את החלום ופתרונו תגידו, מתנות ומשאות וכבוד רב תקבלו ממני, לכן את החלום ופתרונו הגידו לי! ז ויענו שנית ויאמרו: המלך את החלום יאמר לעבדך, ואת הפתרון נגידה. ח וישן המלך ויאמר: אכן יודע אני כי וזמן אתם קונים, ישן אשר ראיתם שנעלם ממני הדבר. ט אם את החלום לא תודיעוני אחת היא דתכם; ודבר פוזב ונשחת התפוננתם לומר לפני

מלכא לעלמין חיי אמר חלמא לעבדך ופשרא נחוא: ה ענה מלכא ואמר לכשדאי מלתא מני אזדא הו לא תהודעונני חלמא ופשרה הדמין תתעבדון ובתיכון גולי יתשמו: ו והו חלמא ופשרה תהחון מתנן ונבזבה ויקר שגיא תקבלון מן קדמי להו חלמא ופשרה החוני: ז ענו תנינות ואמרין מלכא חלמא יאמר לעבדוהי ופשרה נהחוא: ח ענה מלכא ואמר מן יציב ידע אנה די עדנא אנתון זבנין כל קבל די חזיתון די אזדא מני מלתא: ט די הו חלמא לא תהודענני תדה היא דתכון ומלה כדבה ושחיתה הודמנתון למאמר קדמי עד די עדנא

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

מכון הר ברכה

ישׁתנא להון חלמא אמרו לי ואנדע
 די פשרה תהחונני: י ענו כשדאי
 קדם מלפא ואמרין לא איתי אנש על
 יבשתא די מלת מלפא יוכל להחונה
 כל קבל די כל מלך רב ושלטי מלך
 כדנה לא שאל לכל חרטם ואשף
 וכשדי: יא ומלתא די מלפא שאל
 יקירה ואחרן לא איתי די יחונה
 קדם מלפא להון אלהין די מדרהון
 עם בשרא לא איתוהי: יב כל קבל
 דנה מלפא בנס וקצרף שגיא ואמר
 להוכדה לכל חפמי בכל: יג ודתא
 נפקת וחפמיא מתקטלין ובעו דניאל
 וחברוהי להתקטלה: יד באדון דניאל
 התיב עטא וטעם לאריוך רב טבחיא
 די מלפא די נפק לקטלה לחפמי
 בכל: טו ענה ואמר לאריוך שליטא
 די מלפא על מה דתא מהחצפה
 מן קדם מלפא אדון מלתא הודע
 אריוך לדניאל: טז ודניאל על ובעה
 מן מלפא די זמן ינתן לה ופשרא
 להחונה למלפא: יז אדון דניאל לביתה
 אזל ולחנניה מישאל ועזריה חברוהי
 מלתא הודע: יח ורחמין למבעא מן
 קדם אלה שמיא על רזה דנה די

עד אשר הזמן ישתנה. לכן
 את החלום אמרו לי, ואדע פי
 את פתרונו תגידוני! י ויענו
 הכשדים לפני המלך ויאמרו:
 אין איש על היבשה אשר את
 דבר המלך יוכל להגיד, כי כל
 מלך גדול ושלטי, דבר כזה לא
 שאל מכל חרטם אשף וכשדי.
 יא והדבר אשר המלך שאל
 כבוד הוא, ואין אחר אשר יגידנו
 לפני המלך, כי אם אלהים
 אשר אין מדורם עם בשר. יב
 על כן בעם המלך וקצרף מאד,
 ויאמר להאביד את כל חכמי
 בכל. יג ותדת יצאה ותחכמים
 נהרגים, ועמדו דניאל וחבריו
 להרג. יד אז השיב דניאל עצה
 וטעם לאריוך שר הטבחים
 של המלך, אשר יצא להרג
 את חכמי בכל. טו ויען ויאמר
 לאריוך השליט של המלך:
 למה תדת ענה מלפני המלך?
 אז הודיע אריוך את הדבר
 לדניאל. טז ויבא דניאל ויבקוש
 מן המלך כי זמן ימולו להגיד
 את הפתרון למלך. יז אז דניאל
 לביתו קלה, ולחנניה מישאל
 ועזריה חבריו את הדבר הודיע.
 יח ורחמים לבקוש מלפני אלהי
 השמים על הרז הזה, אשר לא
 יאבידו את דניאל וחבריו עם

לא יהבדון דניאל וחרוזהי עם שאר חכמי בבל: יש אדין לדניאל בחזון די ליליא רזה גלי אדין דניאל ברך לאלה שמאי: כ ענה דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חקמתא וגבורתא די לה היא: כא והוא מהשנא עדניא וזמניא מהעדה מלכין ומחקים מלכין יהב חקמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה: כב הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא: כג לך אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה די חקמתא וגבורתא יהבת לי וכען הודעתני די בעינא מנה די מלת מלפא הודעתנא: כד קל קבל הנה דניאל על על אריוף די מני מלפא להובדה לחכימי בבל אזל וכן אמר לה לחכימי בבל אל תהובד העלני קדם מלפא ופשרא למלפא אחוא: כה אדין אריוף בהתהלה הנעל לדניאל קדם מלפא וכן אמר לה די השפחת גבר מן בני גלותא די יהוד די פשרא למלפא יהודע: כו ענה מלפא ואמר לדניאל די שמה בלטשאצר האיתך פהל להודעתני חלמא די חזית ופשרה:

שאר חכמי בבל. יש אז נגלה הרו לדניאל בחזון הלילה, אז ברך דניאל את אלוהי השמים. כ וישן דניאל ויאמר: יהי שם האלוהים מברך מן העולם ועד העולם, אשר החקמה והגבורה שלו היא. כא והוא משנה את העתים ואת הזמנים, מעביר מלכים ומקים מלכים, נותן את החקמה לחכמים ואת המדע ליודעי בינה. כב הוא מגלה את העמקות ואת הנסתרות, יודע מה שפחשוף והאור עמו שוכן. כג לך אלוהי אבותי מודה ומשבח אני, אשר את החקמה והגבורה נתת לי. וכעת הודעתני את אשר בקשנו מך, אשר את דבר המלך הודעתנו. כד על פן בא דניאל אל אריוף, אשר מנה המלך להאביד את חכמי בבל. חלף וכן אמר לו: את חכמי בבל אל מאבד! הביאני לפני המלך, ואת הפתרון למלך אני. כה אז הביא אריוף במהירות את דניאל לפני המלך, וכן אמר לו: מצאתי איש מבני גלות יהודה, אשר יודיע למלך את הפתרון. כו וישן המלך ויאמר לדניאל אשר שמו בלטשאצר: האתה יכול להודיעני את החלום אשר ראיתי ואת פתרונו? כז וישן

דניאל לפני המלך ויאמר: הרי אשר המלך שואל, אין חכמים, אשפים, חרטמים וקוסמים יכולים להגיד למלך. כח אולם יש אלוהים בשמים מגלה רזים, והודיע למלך נבוכדנצר מה שיהיה באחרית הימים. חלומה וחזיונות ראשה על משכבה זה הוא: כט אתה המלך, מחשבותיה על משכבה עלו, מה שיהיה אחרי זאת, ומגלה הרזים הודיעה מה שיהיה. ל ואני, לא בחכמה שיש בי מפל חיים נגלה לי הרי זהה. רק בעבור אשר הפתרון למלך יודיעו, ואת רעיונות לפה תדע. לא אתה המלך, רואה היית והנה צלם אחד גדול, הצלם ההוא גדול ותדרו רב, עומד נגדה, ומראהו נורא. לב הצלם ההוא: ראשו של זהב טוב, חזהו וזרועותיו של כסף, מעיו וירכיו של נחשת. לג שוקיו של ברזל, רגליו מהן של ברזל ומהן של חרש. לד רואה היית, עד אשר נחצבה אבן שלא בידים, והפתה את הצלם על רגליו של ברזל וחרש, ומדק אותן. לה אז הודקו פאחת הברזל החרש הנחשת הכסף והזהב, והיו כמין מגרנות קיץ ותשא אותם הרות, וכל

בו ענה דניאל קדם מלך ואמר רזה די מלך שאל לא חכמים אשפין חרטמים גזרין יכלין להחניה למלך: כח ברם איתי אלה בשמיא גלא רזין והודע למלך נבוכדנצר מה די להוא באחרית יומיא חלמה וחזוי ראשה על משכבה דנה הוא: כט אנת מלך רעיונה על משכבה סלקו מה די להוא אחרי דנה וגלא רזיא הודעה מה די להוא: ל ואנה לא בחכמה די איתי בי מן פל חייא רזא דנה גלי לי להן על דברת די פשרא למלך יהודעון ורעיוני לבבה תנדע: לא אנת מלך חזה הנות ואלו צלם חד שגיא צלמא דפן רב וזיוה יתיר קאם לקבלה ורנה דחיל: לב הוא צלמא ראשה די דהב טב חדוהי ודרעוהי די כסף מעוהי וירכתה די נחש: לג שקוהי די פרזל רגלוהי מנהין די פרזל ומנהין די חסף: לה חזה הנות עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי די פרזל וחסף והדקת המון: לה באדין דקו כחדה פרזל חסף נחשא כסף ודהב והו כעור מן אדרי קיט ונשא המון רוקא וכל אתר לא

מקום לא נמצא להם. והאבן אשר הפתה את הצלם היתה להר גדול, ומלאה כל הארץ. לו זה החלום, ואת פתרונו נאמר לפני המלך: לו אתה המלך, מלך המלכים, אשר נתן לך אלהי השמים את המלוכה את העז ואת התקופה ואת הכבוד. לה ובכל אשר דרים בני האדם חית השדה ועוף השמים, נתן בידך והשליטה בכלם. אתה הוא ראש העב. לט ואחריה מקום מלכות אחרת שפלה ממה, ומלכות שלישית אחרת מנחשת אשר תמשל בכל הארץ. מ ומלכות רביעית תהיה חזקה פפרזל, מפני שהפרזל מדק וטוחן את הפל, וכפרזל המרוצץ את כל אלה תדק ותרוצץ. מא ואשר ראית את הרגלים ואת האצבעות, מהן חרש היוצר ומהן פרזל, מלכות חלוקה תהיה, ומעצם הפרזל יהיה בה, מפני שראית הפרזל מערב בחרש הטיט. מב ואצבעות הרגלים מהן פרזל ומהן חרש, מקצת המלכות תהיה חזקה, וממנה תהיה שבורה. מג ואשר ראית פרזל מערב בחרש הטיט, מתערבים יהיו בזרע האדם, ולא יהיו דבקים זה בזה, כמו

השתבחה להון ואבנא די מחת לצלמא הנות לטור רב ומלת כל ארעא: לו דנה חלמא ופשרה נאמר קדם מלפא: לו אנת מלפא מלך מלכיא די אלה שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא ירב לך: לה ובכל די דירין בני אנשא חיות פרא ועוף שמיא ירב בידך והשליטה בכלהון אנת הוא ראשה די דהבא: לט ובתרך תקום מלכו אחרי ארעא מנה ומלכו תליתאה אחרי די נחשא די תשלט בכל ארעא: מ ומלכו רביעאה תהוא תקיפה פפרזלא כל קבל די פרוזלא מהדק וחשל פלא וכפרזלא די מרעע כל אליו תדק ותרע: מא ודי חזיתה רגליא ואצבעתא מנהו חסר די פחר ומנהו פרזל מלכו פליגה תהוה ומן נצבתא די פרזלא להוא בה כל קבל די חזיתה פרזלא מערב בחסר טינא: מב ואצבעת רגליא מנהו פרזל ומנהו חסר מן קצת מלכותא תהוה תקיפה ומנה תהוה תבירה: מג ודי חזית פרזלא מערב בחסר טינא מתערבין להון בזרע אנשא ולא להון דבקין דנה עם דנה הא כדי פרזלא לא מתערב עם חספא: מד וביומיהון

די מלכיא אנון יקים אלה שמיא מלכו
 די לעלמין לא תתחבל ומלכותה לעם
 אחרו לא תשתבק תדק ותסיף כל
 אליו מלכותא והיא תקום לעלמיא: מה
 כל קבל די חזית די מטורא אתגזרת
 אבו די לא בידון ותדקת פרזלא
 נחשא חספא חספא ודהבא אלה רב
 הודע למלכא מה די להוא אחרי דנה
 ויצבי חלמא ומחיימן פשרה: מו באדין
 מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי
 ולדניאל סגד ומנחה וניחחין אמר
 לנסקה לה: מו ענה מלכא לדניאל
 ואמר מן קשט די אלהכון הוא אלה
 אלהין ומרא מלכין וגלה רזין די יכלת
 למגלא רזה דנה: מה אדין מלכא
 לדניאל רפי ומתגן רברגן שגיאן ירב
 לה והשליטה על כל מדינת בבל ורב
 סגנין על כל חכימי בבל: מט ודניאל
 בעא מן מלכא ומני על עבדתא די
 מדינת בבל לשדרה מישף ועבד נגו
 ודניאל בתרע מלכא:

שֶׁהִפְרוֹל לֹא יִתְעַרֵב עִם הַחֶרֶשׁ.
 מִדּוּבִימִיָּהֶם שֶׁל הַמַּלְכִּים הָהֵם,
 יָקִים אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם מַלְכוּת
 אֲשֶׁר לְעוֹלָמִים לֹא תִשָּׁחַת,
 וּמַלְכוּתָהּ לְעַם אַחֵר לֹא תִעֲזֹב.
 תִּדְקַ וְתִכְלֶה כָּל אֱלֹהֵי הַמַּלְכוּתִּים,
 וְהִיא תִעֲמַד לְעוֹלָמִים. מִה כְּנָגֵד
 אֲשֶׁר רֵאִיתָ כִּי מִן הַהֵר נִחְצְבָה
 אָבוֹן שְׁלֹא בְּיָדִים, וְהִדְקָה אֶת
 הַפְּרוֹל אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַחֶרֶשׁ
 אֶת הַכְּסָף וְאֶת הַזָּהָב, אֵל גְּדוֹל
 הוֹדִיעַ לְמַלְכָּךְ מִה שִׁיְהִי אַחֲרָי
 זֶה. וְנִכּוֹן הַחַלּוֹם, וְנִאֲמַן פְּתָרוֹנוֹ.
 מִזֶּה אִם נִפְל הַמַּלְכָּךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל
 פָּנָיו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְדַנְיָאֵל, וַיֹּאמֶר
 לְנִסְכָּךְ לֹא מִנְחָה וְנִיחּוּחִים. מִזֶּה
 וַיִּשַׁן הַמַּלְכָּךְ לְדַנְיָאֵל וַיֹּאמֶר:
 אָמֵת כִּי אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי
 הָאֱלֹהִים, וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים
 וּמַגְלֵה רוּזִים, כִּי יִכְלֹת לְגַלּוֹת אֶת
 הָרוּז הַזֶּה. מִחֵ אִם גְּדַל הַמַּלְכָּךְ אֶת
 דַּנְיָאֵל, וּמַתְּנוֹת רַבּוֹת גְּדוֹלוֹת
 נָתַן לוֹ, וַיִּשְׁלִטְהוּ עַל כָּל מְדִינַת
 בָּבֶל, וְשֶׁר סִגְנִים עַל כָּל חֻכְמֵי
 בָּבֶל. מִטּוֹ וַדַּנְיָאֵל כָּקֵשׁ מִן הַמַּלְכָּךְ,
 וַיִּמְנָה עַל עֲבוֹדַת מְדִינַת בָּבֶל
 אֶת שְׁדֵרְךָ מִישָׁף וְעַבְדֵי נְגוֹ,
 וַדַּנְיָאֵל בְּשַׁעַר הַמַּלְכָּךְ.

פסוקים א-ג: עולם לאחר חורבן

וּבְשָׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר חָלַם נְבֻכַדְנֶצַּר חֲלֻמוֹת וַתִּתְּפָעֶם רוּחוֹ וּשְׁנָתוֹ נְהִיָּתָה עָלָיו. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְקָרָא לְחַרְטֻמַּיִם וְלֶאֱשָׁפִים וְלִמְכַשְׁפִּים וְלַפְשָׁדִים לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ חֲלֻמֹתָיו וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ חֲלוֹם חֲלֻמֹתַי וַתִּתְּפָעֶם רוּחִי לְדַעַת אֶת הַחֲלוֹם.

חשבון השנים הפותח את הפרק מעורר תימהון: בפרק הקודם (פסוק ה) ראינו שההכשרה של ילדי ירושלים המוצלחים ארכה שלוש שנים, ואילו כאן דניאל נחשב כבר מחכמי בבל!

בנוסף, לא ייתכן שהסיפור התרחש בשנת שתיים למלכות נבוכדנצר. הרי רק בשנה התשע עשרה לנבוכדנצר הוא החריב את בית המקדש, ואילו כאן על פי מפרשי המקרא מדובר בערך בשנה העשרים ואחת למלכותו (רש"י). צריך אם כן להבין - מדוע כתוב בפסוק "וּבְשָׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר"? בסדר עולם רבה (פרק כח) מפורש שהייתה זו השנה השנייה לחורבן בית המקדש, ובחורבן החל מניין שנותיו של נבוכדנצר מחדש. פירוש זה טומן בחובו אמירה משמעותית: כשחרב הבית, לא ייתכן שנמשיך לספור את השנים כרגיל, לא ייתכן שנתנהג כאילו לא קרה דבר. כשחרב בית המקדש - העולם מזדעזע ומשתנה, ועכשיו יש כאן עולם אחר, העולם שאחר החורבן. יש נוהגים מדי ליל תשעה באב להכריז ברטט ובבכיה את מניין השנים לחורבן: "זאת השנה שנת ה'תשפ"ב, זה לנו 1954 שנים ובית מקדשנו חרב ושםם ולא נבנה. ברוך דיין האמת. נפלה עטרת ראשנו, אוי לנו כי חטאנו". כך היה המנהג בבית הכנסת של אבי בימי ילדותי. החוויה הזו, שמיעת קולו של אבי מכריז את מספר השנים, צרבה בי את תודעת החורבן באופן עמוק ביותר. אין נקודה אחרת שאפשר לספור ממנה את השנים, הכל נמדד ביחס לחורבן.

חז"ל מעידים שהעולם שלאחר החורבן איננו אותו עולם שלפניו. למשל, אומרת המשנה (סוטה ט, יב-יג):²⁶

רבן שמעון בן גמליאל אומר: העיד רבי יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. רבי יוסי אומר: אף ניטל שומן הפירות. רבי שמעון בן אלעזר אומר: הטהרה נטלה את הריח, המעשרות נטלו את שומן הדגן. וחכמים אומרים: הזנות והכשפים כילו את הכל.

ממשנה זו, ומאמרות חז"ל רבות בנוגע לחורבן, עולה תמונה של מהפכה שלילית בכל המציאות. העולם הפך חיוור, אנמי, חסר-חיים. "ניטל טעם", כלום לא טעים, וכאילו שאין טעם להמשיך לחיות.

חז"ל מתארים שחכמים באמת הרגישו כך, והיו ביניהם כאלה שהפסיקו את ההתנהלות התקינה של חייהם (בבא בתרא ס, ב):

תנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע.

אמר להן: בני מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל! נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל!

אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות! - אפשר בפירות. פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים? - אפשר בפירות אחרים. מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים!

שתקו. אמר להן: בני, בואו ואומר לכם; שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר, שאין גזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה...

²⁶. להרחבה: מקורות רבים מדברי חז"ל בנושא מובאים בספר התודעה לרב אליהו כי טוב, פרק שלושים ושלוש.

אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט...

התחושה הטבעית לאחר החורבן הייתה שאין טעם לחיים בלי מקדש. חיים ללא מקדש הם חיים תפלים, כמו גוף שחי ללא לב או ללא נשמה. על כן, רוח הקודש, שעל ידה נכתב ספר דניאל, מגדירה כאן ספירה חדשה שמתחילה בחורבן.

מלכות האומות תלויה בחורבן

ישנה עוד סיבה חשובה לחידוש מניין השנים של נבוכדנצר בשעת החורבן. למעשה, מלכות הגויים מתחילה באופן משמעותי דווקא לאחר חורבן הבית. אנו מוצאים את היסוד הזה לא רק במלכות נבוכדנצר. גם על בלשאצר מספרת הגמרא כי הוא חישוב מתי תסתיימנה שבעים השנים, שבסופן, לפי נבואת ירמיהו, ייפקדו בני ישראל וישבו לארץ. חשבון דומה ערך גם אחשוורוש. כך מסבירים חז"ל את הכתוב: "בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו..." (אסתר א, ג). מדוע חיכה אחשוורוש עד שנת שלוש למלכותו? חז"ל מסבירים שאחשוורוש חישוב את שבעים השנים האמורות בנבואת ירמיהו, ולפי חשבוננו שבעים השנים היו עתידות להסתיים בשנה השלישית למלכותו. עד אותו מועד אחשוורוש דאג שמא עם ישראל יחזור לארצו. כיוון שעברו שבעים שנה לפי החישוב שלו ועם ישראל לא חזרו לארצם, הניח אחשוורוש שעכשיו הוא יכול למלוך בנחת ובאין מפריע. כל זמן שברקע מהדהדת החלופה הישראלית בירושלים, כל מלך באומות העולם מרגיש שאין תוחלת למלכותו, כס מלכותו מתנדנד והוא מולך "על זמן שאול". בקרבם של מלכי הגויים ישנה מעין תחושה אינטואיטיבית, תחושה שהם אינם מצליחים לנסח במילים, שהממלכה שבירושלים היא האיום הגדול ביותר על מלכותם. זו משמעות מדרש חז"ל בדבר חישוב נבואת ירמיהו.

ממילא מובנת דרשת חז"ל נוספת על אחשוורוש, בעניין תשובתו לפנייתה של אסתר: "מה שאלתה וינתן לך ומה בקשתה עד חצי המלכות ותעשה"

(אסתר ה, ו). לפי המדרש (מגילה טו, ב), כוונתו הייתה שהוא מוכן לתת כל דבר - עד הדבר החוצץ בינו ובין מלכותו, שאותו אין הוא מסכים לתת. הדבר החוצץ הוא בית המקדש.

גם אנטיוכוס מלך יוון, כשהגיע לארץ ישראל, התעקש שלא יישאר בה שום כפר, ואפילו הנידח ביותר, שלא יעבוד לזאוס. מה אכפת לאנטיוכוס שבכמה כפרים בלתי חשובים, שממילא כבר מלאים במתייוונים וצדוקים, יישארו כמה יהודים שיחיו לפי מסורתם הישנה? הרי הם אינם נמצאים על דרכי גישה משמעותיות שיכולות לשבש את מעברי השירות, או לאיים על הממלכה. אולם באמת אנטיוכוס צדק; יוון יכולה לסבול כוחות שונים שיפעלו לצידה או ישתתפו עמה, אבל מול יהודה אין שום אפשרות לשתוף. את כל זה מלכי האומות מבינים באינטואיציה עמוקה, ומכאן נובעת תפיסתם שכל עוד בית יהודה עומד עצמאי, מלכותם בסכנה.

כמובן, האמת היא שאין שום מקום לפחד של הגויים מפני ישראל. ישראל אכן שואפים לכוונן מלכות שתשפיע על כל העולם, אך אין הם באים לרמוס תחתיהם אומות אחרות, לרדות בעמים או לנצל אותם לנוחותם. בדיוק להפך - אנחנו באים להאיר את העולם, לתקן עולם במלכות שדי, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם" (ישעיהו ב, ג). כשתקום מלכות ישראל בירושלים הבנויה לתפארה, כל העמים ייהנו ממנה, ויותר מזה - כל עם ימצא את מקומו הראוי לו.

כשאדם נמצא במקום שאינו הולם אותו, רע לו ורע לסובבים אותו. אדם שמקבל תפקיד מרכזי בעבודה אך חסרות לו התכונות המתאימות לתפקיד זה, יביא נזק לאחרים וגם לעצמו. אפילו ילד שמוצא את עצמו במרכז החברה, אם אין לו כישורי הנהגה, רע יהיה לכיתה וגם לו. כבר בתורה אנו מוצאים זאת, כאשר הגר שפחת שרה לאברהם וחשבה שתוכל להחליף את שרה. הניסיון להפוך משפחה לגבירה גרם לה להיענש ולהתרחק מבית אברהם. מצב של מעבר לקידמת הבמה ללא התאמה לעמדה זו, מצב של "עבד פי ימלון" (משלי ל, כב), יוצר שבר פנימי שעתידי להתפוצץ. לכן

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

טוב יהיה לכל הגורמים בעולם, ובייחוד אלה המנסים למשול בו, כאשר המלכות תשוב לירושלים.

פסוק ד: מעבר מעברית לארמית

בפסוק ד משתנה לשון הספר - מעברית לארמית. הפסוקים הראשונים שבפרק כתובים בעברית וגם הפרק הקודם היה בעברית, אך מכאן ואילך עד לקראת סוף הספר, עד תיאור החזיונות של דניאל על אחרית הימים, הסיפור כתוב בשפה הארמית. מה פשר שינוי השפה?

אפשר לומר שהסיפור התרחש בארמית, מה שכנראה נכון עובדתית, אך אין זה הסבר מספק. הרי גם משה לא דיבר עם פרעה בלשון הקודש, וגם יעקב לא דיבר עם לבן בעברית, ובכל זאת הסיפורים בתורה מתוארים בלשון הקודש. הכתוב אמנם מציין שחכמי בבל דיברו אל נבוכדנצר בארמית, אך כאמור אין זו סיבה מספקת לשינוי שפת הכתוב, שהרי גם כשנבוכדנצר פנה לחכמים לפני כן - הוא בוודאי דיבר אליהם בארמית ולא בעברית. אם כן, מדוע דווקא ספר דניאל עובר מעברית לארמית?

כדי להבין זאת, צריך לעיין במשמעותה של השפה העברית בתור לשון הקודש. להבין מהי בכלל משמעות המילה קודש.²⁷

הגמרא אומרת (סנהדרין צב, א):

תנא דבי אליהו: צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אינן חוזרין לעפרן, שנאמר (ישעיהו ד, א): וְהָיָה הַנְּשֹׂאֵר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ וַיֵּאמֶר לוֹ כֹּל הַכְּתוּב לְחַיִּים בִּירוּשָׁלַם. מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין.

"קדוש לעולם קיים". הקיום הנצחי הוא המאפיין את הקדושה. המשמעות היא שהחלק שנשאר לעולם, החלק הרוחני של המציאות שלנו, מה שקרוב יותר לנשמה, הוא השייך אל הקודש. הקדושה היא המהות שלנו ושל העולם כולו.

27. כפי ששמעתי מהרב יעקב חביב שליט"א.

כל זה נכון בוודאי, אלא שהעולם כשמו כן הוא - מעלים את האמת הפנימית. המציאות העולמית מחביאה את הנקודה הפנימית והקדושה בעטיפות חיצוניות רבות שמסתירות את התוכן, את התוך. לעומת זאת העשייה בקודש היא שחושפת ומבטאת את החלק הפנימי של הפעילות העולמית, את המעשים המשמעותיים לקיום העולם. קיום המצוות הוא חלק מהעשייה המשמעותית הזו, שחושפת את התוכן הפנימי המקודש של המציאות ומחברת אותנו אליו.

לכן לפני כל מצווה אנחנו מברכים: "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו". יש מעשים שאדם עושה ואין להם שום משמעות, שום זכר ושום אחרית. לא רק שהם טפלים לעיקר, אלא שהם אפילו אינם משאירים רושם בעולם. לעומת מעשים כאלה, הקדוש ברוך הוא ברחמיו נתן לנו תורה עם תרי"ג מצוות,²⁸ שבהתקשרות אליהן אנחנו מתקדשים, כלומר מתחברים אל הנצח - אל התוכן העמוק, הפנימי והקיים של המציאות. ישראל יודעים איך לפעול בעולם פעולות כאלה, שהן רלוונטיות ומשפיעות על העולם, על הנצח.

זו משמעותה של לשון הקודש, שפה שמנסחת ומבטאת את הדברים שקשורים לנצח. יכול להיות שהשפה העברית דלה במונחים מתחומים מסוימים. לדוגמה, בתחום מכונאות הרכב יצטרכו המוסכניקים למצוא ביטויים משפות אחרות כמו קרבורטור, רדיאטור וכדומה. אך בכל הנוגע לביטוי העוצמה הפנימית של המציאות, העברית עשירה ביותר. כך, למשל, את המילה שמחה אפשר לבטא בכמה וכמה אופנים שונים. אנחנו מברכים תחת לחופה: "אשר ברא ששון ושמחה... גילה רינה דיצה וחדווה...". ישנם סגנונות רבים כל כך של שמחה, ואפשר לבטא זאת רק בלשון הקודש. דוגמה נוספת לקדושת הלשון שלנו הם השמות הרבים לרבדים הרחוניים יותר שלנו - נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה ועוד.

ממילא, לאחר המציאות של החורבן, אי אפשר לדבר על קודש ולצבוע את החיים במשמעויות פנימיות רבות כל כך, בעוד כל החלק הפנימי חסר אמנם, גם בארמית יש גילוי מסוים של קדושה; הרי יש בתורה מילים אחדות

28. תורה שמכוננת את המחשבות, הרצונות, המידות והערכים, ואת האידיאלים והמעשים.

בארמית, בנביאים יש פסוקים שלמים בארמית, בכתובים אנו לומדים כעת ספר שחלק גדול ממנו כתוב בארמית. אם כן, יש לארמית שייכות לקדושה, אבל מצידה ה"אחורי"²⁹, הנסתר יותר.

הדיבור בארמית מגיב למציאות שלאחר החורבן, המציאות שחסרה את ההארה הגדולה של החיבור לקודש. אמנם, בפרק הזה אנחנו כבר שנתיים לאחר החורבן, אך ייתכן שלוקח זמן לעכל את המציאות החדשה. כמו באבל אחר מוות ואובדן, לא תמיד קולטים את האבדה מיד, וכמו שלאחר השקיעה עדיין מאיר אור קלוש. לאחר שמתגלה גדול האבדה, פתאום אין מילים בנמצא, ואין דרך לבטא או להגדיר את מה שחסר כל כך.

דבר נוסף, כעת דבר האל מתגלה בארמית. במעבר לארמית יש מעין חותמת אלוהית להעברת המלכות העולמית כעת לבבל.

פסוקים ד-ט: כשנבוכדנצר מתגעגע למקדש

וַיִּדְבְּרוּ הַפְּשָׁדִים לְמֶלֶךְ אַרְמִית
מֶלֶכָא לְעֵלְמִין חַיִּי אָמַר חֶלְמָא
לְעֵבְדֵיךָ וּפְשָׁרָא נְחָא. עֲנֵה מֶלֶכָא
וְאָמַר לְכַשְׁדֵּיָא מַלְתָּה מְנִי אֲזָדָא
הֵן לָא תְהוֹדְעוּנִי חֶלְמָא וּפְשָׁרָה
הַדְמִין תַּתְעַבְדּוּן וּבְתִיכּוֹן נְוֹלִי
יִתְשָׁמוּן. וְהֵן חֶלְמָא וּפְשָׁרָה תְהִחֲוֹן
מִתְּנָן וּנְבִזָּה וּיְקַר שְׂגִיָא תְקַבְּלוּן
מִן קֹדְמֵי לְהֵן חֶלְמָא וּפְשָׁרָה חֲוֹנִי.
עֲנוּ תְנִינּוֹת וְאָמְרוּן מֶלֶכָא חֶלְמָא
יֹאמַר לְעֵבְדֵיךָ וּפְשָׁרָה נְהִחֵוָה. עֲנֵה
מֶלֶכָא וְאָמַר מִן יִצִּיב יַדְעֵ אֲנָה דִּי

וַיִּדְבְּרוּ הַפְּשָׁדִים לְמֶלֶךְ
אַרְמִית הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָמִים
יְחִיָּה! אָמַר אֶת הַחֲלוֹם
לְעֵבְדֵיךָ, וְהַפְתִּירוֹן
נְגִיד. וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לְפְשָׁדִים: הַדְבֵר נְעֻלְם
מִמֶּנִּי, אִם לֹא תוֹדִיעוּנִי אֶת
הַחֲלוֹם וּפְתֹרֹנּוֹ, נְתַחִים
תַּעֲשׂוּ וּבְתִיכֶם אֲשַׁפֵּה
יּוֹשְׁמוּ. וְאִם אֶת הַחֲלוֹם
וּפְתֹרֹנוֹ תִּגִּידוּ, מִתְּנוֹת
וּמִשָּׂאת וְכְבוֹד רַב תְּקַבְּלוּ
מִמֶּנִּי, לְכֵן אֶת הַחֲלוֹם
וּפְתֹרֹנוֹ תִּגִּידוּ לִי וַיַּעֲנוּ
שְׁנֵית וַיֹּאמְרוּ: הַמֶּלֶךְ אֶת
הַחֲלוֹם יֹאמַר לְעֵבְדֵיךָ, וְאֶת
הַפְתִּירוֹן נְגִיד. וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ

29. ראו ספר פרי עץ חיים לאר"י ז"ל, שער הנהגת הלימוד, פרק א: "גם במקרא נמצא פנים ואחור, והנה, פנים הוא לשון רבים, ואחור הוא לשון יחיד. כי לשון קרש הוא פנים, והוא שנים מקרא. אך התרגום שהוא אחור, אינו אלא אחר".

עֲדָנָא אֲנַתּוֹן זָבְנִין כָּל קָבֵל דִּי
 חֲזִיתוֹן דִּי אֲזָדָא מִנִּי מַלְתָּא. דִּי
 הֵן חֲלָמָא לָא תְהוּדְעֵנִי חֲדָה
 הִיא דְתִכּוֹן וּמְלָה כְדָבָה וּשְׁחִיתָה
 הִזְמַנְתּוֹן לְמֵאמַר קְדָמִי עַד דִּי עֲדָנָא
 יִשְׁתַּנָּא לָהֶן חֲלָמָא אָמְרוּ לִי וְאֲנִדַּע
 דִּי פִשְׁרָה תְהֵחֲוֹנִנִי.

וַיֹּאמֶר: אֲכֹן יוֹדַע אֲנִי כִי
 זְמַן אַתֶּם קוֹנִים, יַעַן אֲשֶׁר
 רְאִיתֶם שְׁנַעְלֶם מִמֶּנִּי
 הַדָּבָר. אִם אַתְּ הַחֲלוֹם
 לֹא תוֹדִיעֵנִי אַחַת הִיא
 דְתִכָּס; וְדָבָר כּוֹזֵב וְנִשְׁחַת
 הַתְּכּוֹנְנִתֶם לומר לְפָנַי עַד
 אֲשֶׁר הִזְמַן יִשְׁתַּנָּה. לָכֵן
 אַתְּ הַחֲלוֹם אָמְרוּ לִי, וְאִדַּע
 כִּי אַתְּ פִתְרוֹנוֹ תְגִידוּנִי!

הכתוב מספר כי נבוכדנצר היה נסער בעקבות החלום שחלם, ודרש מחכמיו לגלות לו את פתרון החלום. כשאמרו לו חכמיו שיגיד להם מהו החלום כדי שיוכלו לפתור אותו, הוא זעם עליהם ודרש מהם לגלות הן את החלום והן את פתרונו, אחרת יוציא אותם להורג.

באופן פשוט, נבוכדנצר לא זוכר את חלומו. אפשרות נוספת, שהוא זוכר את חלומו, אך כיוון שחושש מפתרונות שווא, שבסוף לא מתממשים, נבוכדנצר דרש שיאמרו לו גם את החלום עצמו; בכך יוודא שאכן הפתרון אינו פרשנות אפשרית אלא השראה גדולה ואמיתית. עוד אפשר לבאר, שאולי נבוכדנצר, המלך הגדול, מתבייש ששכח חלום כה גדול, ולכן עושה עצמו כבוזחן את חכמיו.

החכמים משיבים שאין אדם עלי-אדמות שיכול לעמוד במשימה:

עֲנֹו כְשִׁדְיָא קְדָם מַלְכָּא וְאֲמַרִין:
 לָא אִיתִי אָנֹשׁ עַל יַבְשֻׁתָּא דִּי מַלְתָּ
 מַלְכָּא יוֹכַל לְהַחְוִיָּה כָּל קָבֵל דִּי כָּל
 מַלְכָּ; רַב וְשְׁלִיט מְלָה כְדָנָה לָא שְׂאֵל
 לְכָל חַרְטֻם וְאֲשַׁף וְכִשְׁדִּי. וּמַלְתָּא דִּי
 מַלְכָּה שְׂאֵל יַקִּירָה וְאֲחַרְן לָא אִיתִי
 דִּי יַחְוִיָּה קְדָם מַלְכָּא לָהֶן אֶלְהִין דִּי
 מְדַרְהוֹן עִם בְּשָׂרָא לָא אִיתוּהִי.

וַיַּעֲנוּ הַכְּשָׁדִים לְפָנַי
 הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ: אִין אִישׁ
 עַל הַיַּבְשָׁה אֲשֶׁר אַתְּ דָּבַר
 הַמֶּלֶךְ יוֹכַל לְהַגִּיד, כִּי כָּל־
 מַלְכָּ גָדוֹל וְשְׁלִיט, דָּבַר
 כְּזָה לֹא שְׂאֵל מִכָּל חַרְטֻם
 אֲשַׁף וְכִשְׁדִּי. וְהַדָּבָר אֲשֶׁר
 הַמֶּלֶךְ שׂוֹאֵל קִשְׁיָה הוּא,
 וְאִין אַחַר אֲשֶׁר יַגִּידֵנוּ לְפָנַי
 הַמֶּלֶךְ, כִּי אִם אֶלּוּהִים
 אֲשֶׁר אִין מְדוֹרָם עִם בְּשָׂר.

התיאור בפסוקים הללו הוא תיאור של מצב שייתכן רק בשלטון עריץ כמו של נבוכדנצר. ייחודו של מצב מטורף זה מתחدد לאור הסיפור הדומה שנראה בהמשך, כשנגיע לנכדו של נבוכדנצר, בלשאצר. גם בלשאצר התמודד עם בעיה דומה, כאשר ניסה לפענח כתובת מסתורית שנכתבה פתאום על קיר היכלו; אך כשביקש מהחכמים לפענח אותה, הוא ניסה להמריץ אותם בדרך חיובית, על ידי הבטחה לתגמול הולם לפותרים. לעומתו, נבוכדנצר דורש דרישות קשות הרבה יותר, והתמריץ שהוא נותן הוא איום בעונש מוות. מה חטאם ומה פשעם של החרטומים שאינם יכולים לעמוד במשימה הבלתי-אפשרית שנתבעה מהם?

את עצם הלחץ שחש נבוכדנצר אפשר להבין: נבוכדנצר הוא המלך החזק והחשוב בעולם כעת, וברור שאם הגיע אליו מסר שמימי, יהיה חמור מאוד אם לא יצליח לדעת מהו. מוטלת עליו אחריות כלל-עולמית, ולכן הוא מקבל חלום בעל משמעות הרת גורל, כפי שקיבל בשעתו פרעה כשמלך על האימפריה המצרית. מובן, אם כן, מדוע פיענוח השדר השמימי הוא משימה לאומית, ומדוע נבוכדנצר חש חוסר-אונים כשאינו מצליח במשימה; אך הדרישה שלו שיספרו לו את החלום וגם את פתרונו, בתוספת איום בהוצאה להורג, נראית גחמה חסרת-היגיון של שליט עריץ.

במדרש מתוארת שיחה שהתנהלה בין נבוכדנצר לחכמיו, ועל פיה מוסברת התעקשותו של נבוכדנצר (תנחומא בובר מקץ ד):

אמר להם נבוכדנצר: אני יודע מה חלמתי, אבל אם אספר לכם את החלום, אתם תאמרו לי פתרונות שהם שקר. אלא תספרו לי קודם מה חלמתי, כך אדע שאתם באמת חכמים ושהפתרון שלכם אמיתי. ויענו שנית ויאמרו: המלך את החלום יאמר לעבדיו, ואת הפתרון נגיד. אמר נבוכדנצר לחכמי

אמר להם נבוכדנצר: יודע אני את החלום. אם אומר אני אותו לכם, אתם אומרים לי דברים של כזבים, ותאמרו זהו פתרונו; אלא אמרו את החלום ואני יודע שאתם אומרים לי פתרונו. ענו תנביות וְאָמְרִין מְלָכָא חֲלָמָא יֵאמַר לְעַבְדֵיהּ וּפְשָׁרָהּ נְהַחֲזֵה. אמר להן נבוכדנצר: מה אני אומר

לכם, אמרו לי, ואתם אומרים לי
 אמור לנו? כך אתם סבורים שאתם
 מסיחים עמי עד הצהרים והולכים
 להם? די הן חֶלְמָא לָא תְהוּדְעֵנְנִי
 חֶדְהָ הִיא דְתִכּוֹן! גזירתכון אחת
 אני מוציא עליכם, ואתם נהרגים!...
 דברים של כחשים נכנסתם לומר
 לפני!

הכשדים: אני אומר לכם
 לספר לי את החלום,
 ואתם משיבים לי תספר
 לנו? אתם מנסים למשוך
 זמן עד הצהריים שאז
 אתם הולכים? אם את
 החלום לא תודיעו לי אחת
 היא דתכם! הגזירה אחת
 עליכם - אני גוזר להרוג
 אתכם!... דברי שקר
 באתם לומר לי!

בשלב זה עדיין לא ברורה הסיבה לזעמו של נבוכדנצר. באופן פשוטני, ייתכן כי הוא חש בתוכו שהעניין דחוף לו. אנחנו מכירים את תחושת הדחיפות הזו, שבגללה אנו בהולים לפעמים להשיג דברים, למרות הידיעה שהם יזיקו לנו. אפשר להבין שגם נבוכדנצר, אפילו בתוך התקף הכעס, הבין שדרישתו בלתי־אפשרית - ובכל זאת הוא חש דחיפה בלתי נשלטת כביכול לדעת את החלום ופשרו.

אולם בהמשך המדרש, חז"ל מגלים שיש סיבה עמוקה יותר לזעמו הנורא של נבוכדנצר:

עֲנֵנּוּ כְשֵׁדָאֵי קִדְּם מְלָכָא וְאִמְרִין לָא אִיתֵי אֲנֵשׁ עַל יַבְשֶׁתָא דִּי מְלַת
 מְלָכָא יֻכַּל לְהַחְוִיָּה כָּל קָבַל דִּי כָּל מְלָךְ רַב וְשֹׁלֵיט מְלָה כְדָנָה
 לָא שְׂאֵל לְכָל חֲרָטֻם וְאִשְׁף וְכְשֵׁדֵי. וּמְלַתָּא דִּי מְלָכָה שְׂאֵל יַקְיָרָה
 וְאִחְרָן לָא אִיתֵי דִּי יְחֻוּנָה קִדְּם מְלָכָא לְהֵן אֶלְהִין דִּי מְדַרְהוֹן עִם
 בְּשָׂרָא לָא אִיתוּהִי - כְּשֵׁהִיָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיִים, הִיָּה אָדָם מִבְּקֵשׁ
 דְּבַר וְהוּא שׂוֹאֵל בְּאוּרִים וְתוֹמִים, כְּשֵׁהִיָּה אֱלוֹהֵי שֵׁל עוֹלָם דְּר עִם
 בְּשָׂרָא הִיָּה אָדָם מִבְּקֵשׁ דְּבַר, וְהוּא אֹמֵר לוֹ. לְכוּ וּשְׂאֵלוּ בּוּ. אִמְרוּ:
 עִם בְּשָׂרָא לָא אִיתוּהִי, וּמְלַתָּא דִּי מְלָכָה שְׂאֵל יַקְיָרָה - נְבוּאָה הִיא
 צְרִיכָה, וְאִין יַקְיָרָה אֵלָא נְבוּאָה, כְּשֵׁם שְׂאֵתָה אֹמֵר (שְׂמוּאֵל א' ג, א):
 וְדַבֵּר ה' הָיָה יָקָר וְגו'. וְאִחְרָן לָא אִיתֵי דִּי יְחֻוּנָה קִדְּם מְלָכָא - וְאִחְרָן
 - וְאִהְרֹן. אִמְרוּ לוֹ: אֵילוּ הִיָּה לָךְ אַחַד מִבְּנֵי בְּנֵי שֵׁל אִהְרֹן הִיָּה
 מִתְעַטֵּף בְּאוּרִים וְתוֹמִים וְאֹמֵר לָךְ כָּל קָבַל דְּנָה מְלָכָא בְּנִס וְיִצְרָף

שָׁגִיא - אתמלא עליהם חימה. אמר להם: וכך היה בית המקדש
 יפה ונתתם לי עצה שאחריבנו?! מיד וְאָמַר לְהוֹבִדָּה לְכָל חִפְיָמִי
 בְּכָל יצאת קלווסיים כן, שנאמר: וְדָתָא נְפָקָת וְחִפְיָמִיא מִתְקַטְלִין
 וּבְעוּ דְנִיָּאל וְחִבְרוּהִי לְהַתְקַטְלָה.

חז"ל אומרים שהמילה "נקירה" משמעותה נבואה, והמילה "וְאָחֲרָן" מכוונת
 כלפי אהרן, כלומר כלפי האורים והתומים של הכהן. לדבריהם, הכשדים
 השיבו לנבוכדנצר כי לולא היה מחריב את בית המקדש, אפשר היה לשאול
 את הכהנים והנביאים ולגלות את החלום ופשוו. תשובה זו הרגיזה את
 נבוכדנצר, מפני שהיא הבהירה לו כי החרכת בית המקדש הייתה טעות
 קשה.

"הלבשת" דברים אלה על הפסוק עשויה להיראות בעינינו מלאכותית -
 מהו המקור לדרשה זו? מדוע לומר שהכשדים דיברו עם נבוכדנצר על
 בית המקדש? מאידך גיסא, ללא פירוש זה נראית התנהגותו של נבוכדנצר
 חסרת היגיון. כאמור, מה חטאם של הכשדים שבעטיו יש להוציא את כולם
 להורג? על כן מסבירים חז"ל את עומק דבריהם של הכשדים: הם הודו
 שאין אדם שיכול לעמוד על סוד החלום הזה, אלא מי שנמצא בין שמים
 לארץ, והחיבור בין שמים לארץ אפשרי רק על ידי בית המקדש. חכמי בבל
 הרי ידעו זאת היטב, ולא רק הם - לכל אורך התנ"ך אנו רואים שהגויים
 ידעו היכן מצוי הפתרון לתחלואי האנושות, ומי הוא שיכול לפענח שדרים
 אלוהיים שמגיעים מהשמים לארץ. ידיעה זו הובילה את יוסף לתפקידו
 כמשנה למלך מצרים, ידיעה זו גרמה לנעמן, שר צבא ארם, ללכת אל
 אלישע הנביא כדי להירפא מצרעתו, ועוד.

אם כן, לא רחוק לומר ששיחה זו התנהלה כפשוטה ממש. אולם, גם אם
 השיחה לא התנהלה כך בפועל, חז"ל מתארים דרכה את עומק הדברים. גם
 אם נבוכדנצר וחכמיו לא היו מודעים לעניין, ולא דיברו עליו מפורשות,
 בעומק הדיון ביניהם עמד חורבנו של בית המקדש.

התוצאה של החורבן היא שמנהיג האנושות אינו יודע מה לעשות. המלך
 שאמור להנהיג את האומה שלו, ואת העולם כולו, עומד חסר-אונים ואינו

מבין אפילו את החלום של עצמו. העולם מקבל שדר מן השמים, ולנציג של האנושות, לאדם העומד בהנהגת העולם, אין מי שיפענח בעבורו את השדר הזה. הסיבה לחוסר-האונים היא שהצינור המחבר בין שמים וארץ, הנחוץ כל כך להבנת המציאות, חרב. האמירה האלוהית שהייתה שופעת דרך בית המקדש, הכהונה הגדולה, האורים והתומים, הנבואה - כל זה אבד. נבוכדנצר זקוק בדחיפות למה שהוא עצמו החריב. חורבן המקדש יוצר מציאות של אובדן ההכרה - בלי המקדש לא רק שנבוכדנצר מתקשה בפיענוח החלום, אלא הוא כלל לא זוכר אותו, מאבד שליטה וגוזר גזרה אכזרית חסרת-פשר.³⁰

עכשיו נבוכדנצר מתחיל לעמוד על המציאות כפי שהיא, ולהבין מהו עולם בלי ירושלים, בלי מקדש. עולם אובד עצות. זהו מצבו של העולם כשאין נבואה בירושלים. כשהאור בירושלים כבה, חשכה יורדת על העולם. לארץ אין קשר עם השמים, והמציאות נותרת סתומה וחתומה.

אפשר לדמיין את נבוכדנצר עומד כפוף וחסר-אונים, זועק למישהו שיבוא להציל אותו, וכשאין קול ואין עונה - הוא זועק ומאיים על כל מי שיימנע מלעזור לו, אבל ללא תועלת.

לכן בהמשך, כשדניאל יסיים את פתרון החלום, נבוכדנצר ירגיש תחושת רווחה כל כך גדולה עד כדי השתחוואה לדניאל:

בְּאֲדִין מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נִפְלַע עַל
 אֲנַפְוְהִי וּלְדַנְיָאֵל סָגֵד וּמְנַחָה
 אֶז נִפְלַע הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר
 עַל פְּנֵי וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְדַנְיָאֵל,
 וַיֹּאמֶר לְנִסְףּ לּוֹ מְנַחָה
 וַיִּנְחֹחִים. וַיִּנְחֹחִין אֶמֶר לְנִסְכָּה לָּהּ.

תיאור זה משקף את המציאות הפנימית של נבוכדנצר באותה עת. הקדוש ברוך הוא העמיד את נבוכדנצר במקומו האמיתי, עד שהוא הרגיש את אפסותו והתכופף לגמרי בפני דניאל. מצאנו גם אצל פרעה, שנאלץ ממרום כסאו להזדקק לעברי מבית האסורים.

30. עוד טרם לידת האומה הישראלית ועמידת העיר ירושלים בתפארתה, יוסף הצדיק היווה את הסנונית המבשרת על הכוח העולה כעת בעולם, עם ישראל עומד להיוולד ולהפיע.

זהו תפקידם של הגלות והייסורים בכללם. המצב החסר תובע מאיתנו לבנות את התודעה, את ההבנה ואת הגעגוע. הגלות מעמידה את ירושלים על מקומה. כשירושלים עמדה על מכונה לא זכרנו אותה; כשהיינו במציאות התקינה היא נראתה מובנת מאליה. כעת, הגלות פועלת את פעולתה, ומלמדת את ישראל ואת העולם כולו מה היה לנו בירושלים, מה היה לנו בבית המקדש וכמה המציאות חסרה בלעדיהם.

יש להתבונן במציאות שה' ברא, שבה בחלק מן הזמן האדם ישן. מה התועלת בכך? ועוד, שאלוהים מתגלה בחלומות, התגלה ליעקב, ליוסף, לפרעה וללבן - מדוע דווקא בחלום ה' מדבר עם בני האדם?

לפי המחקר המדעי, ידוע שכולם חולמים, גם אלו שלא זוכרים זאת בקומם משנתם. יתר על כן, אם יעירו אדם לפני שלב החלום, ירגיש מותש והשינה לא תחזק אותו ולא תיתן בו כח. החלום הוא מעין תנועה של הדמיון, החלק הרוחני, שאינו מוגבל במרחב ובזמן, תנועה שאינה תלויה בגוף האדם. בחלום גם אדם מוגבל יכול לנוע בחופשיות.

ככל שהאדם במדרגה רוחנית יותר, הוא זקוק פחות לשינה, כך מסופר על יעקב אבינו (בראשית רבה סח), דוד המלך (סוכה כו, ב), ואף על הגאון מוויילנה (הקדמת בניו לביאור על השו"ע) ועל עוד גדולי ישראל.

ברור, אפוא, שמי שיודע לפתור חלומות הוא במדרגה עליונה. חכמים מבארים לנו שאף ישנן מדרגות בחלומות (ברכות יח, א):

אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי יט, כג): וְשֹׁכֵן יִלִּין בְּלַיְפָקֶד רָע, אל תקרי שבע אלא שבע.

כאמור, הכל חולמים. אם כן, כוונת הגמרא היא שאינו דומה מי שזוכר שחלם, לזה שאינו זוכר.³¹

31. יש לזכור, שיש להתייחס בזהירות לחלומות ולא לחשוש ממנו יתר על המידה, שכן (ברכות נה, א) "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים...". זאת ועוד, אם אם נאמר שמדובר בחלום אמת, ניתן להטיבו.

פסוקים יז-כד: דניאל מתפלל לה'

אז דניאל לביתו הלה, ולחנניה מישאל ועזריה חביריו את הדבר הודיע. ורחמים לבקש מלפני אלוהי השמים על הרז הזה, אשר לא יאבדו דניאל וחביריו עם שאר חכמי בבל. אז נגלה הרז לדניאל בחזיון הלילה, אז ברך דניאל את אלוהי השמים. ויען דניאל ויאמר: יהי שם האלוהים מברך מן העולם ועד העולם, אשר החקמה והגבורה שלו היא. והוא משנה את העתים ואת הזמנים, מעביר מלכים ומקים מלכים, נותן את החקמה לחכמים ואת המדע ליודעי בינה. הוא מגלה את העמקות ואת הנסתרות, יודע מה שבחשף והאור עמו שוכן. לה אלוהי אבותי מודה ומשבח אני, אשר את החקמה והגבורה נתת לי. וכעת הודעתני את אשר בקשתי ממך, אשר את דבר המלך הודעתני. על כן נא דניאל אל אריוף, אשר מנה המלך להאביד את חכמי בבל. הלה וכן אמר לו: את חכמי בבל אל תאבד! הביאני לפני המלך, ואת הפתרון למלך אגיד.

אז דניאל לביתה אזל ולחנניה מישאל ועזריה חבירוהי מלתא הודע. ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזה דנה די לא יהבדון דניאל וחברוהי עם שאר חכמי בבל. אז דניאל בחזיון די ליליא רזה גלי אדיו דניאל ברך לאלה שמיא. ענה דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא. והוא מהשנא עדניא וזמניא מהעדה מלכין וממקמים מלכין יהב חכמתא לחכמיין ומנדעא לידעי בינה. הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא. לה אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה די חכמתא וגבורתא והבת לי וכען הודעתני די בעינא מנה די מלת מלכא הודעתנא. כל קבל דנה דניאל על על אריוף די מני מלכא להובדה לחכמי בבל אזל וכן אמר לה לחכמי בבל אל תהובד העלני קדם מלכא ופשאר למלכא אחוא.

דניאל מצרף את חבריו לתפילתו, ש"אין דומה המרובים העושים את התורה למעוטים העושים את התורה" (ספרא בחוקתי א, ב). לפתע, באמצע הליך

ההוצאה להורג, הכל עוצרים נשימתם בציפייה דרוכה ובתקווה לפתרון. דניאל, במקום לרוץ בכל כוחו כדי לעצור את ההריגה - הוא נושא תפילה. ואף שהיינו מצפים לתפילה קצרה, דניאל מתפלל בנחת, מהלל את ה' על חכמתו וגבורתו וכו', ורק אחר כך הוא מתפנה לפעול לביטול הגזרה. דניאל מאיר לנו את הדרך לתיקון בגלות. כשהיינו בירושלים פעל בו בית המקדש, אך ללא כוונת לב מתאימה ושלמה. דניאל משיב את הלב למקום.

פסוקים לא-לה: משמעות הפסל בחלום - המלכויות המתות

אִתָּה הַפְּלֶקֶה, רוּאָה הֵייתָ
וְהִנֵּה צָלֵם אֶחָד גָּדוֹל,
הַצָּלֵם הַהוּא גָּדוֹל וְהַדְּרוֹ
רַב, עוֹמֵד נִגְדָה, וּמְרֹאֵהוּ
נוֹרָא. הַצָּלֵם הַהוּא:
רֹאשׁוֹ שֶׁל זָהָב טוֹב, חֲזוֹהוּ
וּזְרוּעוֹתָיו שֶׁל כֶּסֶף, מַעֲיוֹ
וּיְרֵכָיו שֶׁל נְחֹשֶׁת. שׁוֹקֵיוֹ
שֶׁל בְּרֹזֶל, רַגְלָיו מְהוֹ שֶׁל
בְּרֹזֶל וּמְהוֹ שֶׁל חֶרֶשׁ. רוּאָה
הֵייתָ, עַד אֲשֶׁר נִחְצְבָה
אֶבֶן שְׁלֹא בְיָדָיִם, וְהִכְתָּה
אֶת הַצָּלֵם עַל רַגְלָיו שֶׁל
בְּרֹזֶל וְחֶרֶשׁ, וַתִּדְקֵן אוֹתוֹ.
אִז הִדְקוּ פְּאֻחַת הַבְּרֹזֶל
הַחֶרֶשׁ הַנְּחֹשֶׁת הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב, וְהָיוּ כְּמַץ מְגֻרְנוֹת
מִיַּץ וּתְשֹׂא אוֹתָם הָרוּחַ,
וְכָל מְקוֹם לֹא נִמְצָא לָהֶם.
וְהָאֶבֶן אֲשֶׁר הִכְתָּה אֶת
הַצָּלֵם הֵייתָ לְהַר גָּדוֹל,
וּמְלֹאָה כָּל הָאָרֶץ.

אִנְתָּ מְלֶכָא חֲזֵה הַיּוֹת וְאֵלוֹ צָלֵם
חַד שְׁגִיא צְלֻמָּא דְכֶן רַב וְזִינְוָה
וַתִּיר קָאֵם לְקַבְלָהּ וְרוּה דְחִיל. הוּא
צְלֻמָּא רֹאשָׁה דִּי זָהָב טָב חֲדוּהִי
וּדְרָעוּהִי דִּי כֶסֶף מְעוּהִי וְיִרְכְּתָהּ
דִּי נְחֹשֶׁת. שְׁקוּהִי דִּי פְרֹזֶל רַגְלוּהִי
מְנֵהִין דִּי פְרֹזֶל וּמְנֵהִין דִּי חֶרֶשׁ. חֲזֵה
הַיּוֹת עַד דִּי הִתְגַּזְזַרְת אֶבֶן דִּי לֹא
בִידִין וּמְחַת לְצֻלְמָא עַל רַגְלוּהִי דִּי
פְרֹזֶל וְחֶרֶשׁ וְהִדְקַת הַמּוֹן. בְּאִדִּין
דְקוּ כְחַדָּה פְרֹזֶל וְחֶרֶשׁ נְחֹשֶׁת
כֶּסֶף וְזָהָב וְהוּוּ כְעוּר מִן אֲדָרִי
מִיַּט וּנְשֹׂא הַמּוֹן רוּחָא וְכָל אֲתַר
לָא הִשְׁתַּכַּח לְהוֹן וְאֶבֶן דִּי מְחַת
לְצֻלְמָא הַיּוֹת לְטוּר רַב וּמְלַת כָּל
אֲרָעָא.

דניאל מזכיר לנבוכדנצר שהוא חזה בחלמו פסל המורכב מכמה חומרים: ראשו מזהב, וככל שיוורדים לשאר הגוף החומרים נעשים פשוטים יותר

ויותר.³² דניאל מסביר שראש הפסל העשוי זהב הוא נבוכדנצר עצמו: אתה הוא ראש הזהב, אתה הוא מלך המלכים שמולך עכשיו על כל העולם. אבל אחר כך, אומר דניאל, תקום מלכות אחרת נמוכה ממך, ואחריה מלכות שלישית ומלכות רביעית, לכאורה, נמוכות יותר. לבסוף תכה אבן שנעתקה ממקומה את הפסל, ותרסק אותו. הפסל ייטחן ויתפזר לכל רוח, ואילו האבן תלך ותגדל עד שתהיה כהר הממלא את כל העולם.

וההר הזה, מה יהיה ממנו? אולי חלק מן המסר האלוהי הוא שאין לנבוכדנצר עיניים לראות את גודל עוצם מעלת ישראל. גם זה מזמין את נבוכדנצר לענווה ולבושה, להתייחסות ראויה אל ישראל גם בגלותם. מלכות זו, אומר דניאל, היא המלכות שלא תיפסק לעולם - מלכות הנצח.

צריך לשים לב כי המלכויות אמנם מרשימות - עשויות זהב, כסף ונחושת - ועם כל זאת, מדובר בפסל. כלומר, עם כל גודלה של המלכות, היא בסך הכל חפץ דומם ומת. חלום זה מראה לנבוכדנצר שכל השליטה של המלכויות בעולם אינה אלא דמיון. כלפי חוץ נראית המלכות במלוא תפארתה - בגדי מלוכה, ארמון גדול, גדודי שומרים ובני אדם רבים המשתחוים למלך. ניכרת גם סמכותו של המלך, שברצותו הוא מחיה וברצותו ממית, ועל פיו יישק כל דבר. אולם באמת, כל המלכות הזו אינה אלא פסל, כחומר ביד היוצר. הכל חיצוני ודמיוני. אין זו שליטה של אמת. מה שמזכיר לנו את מדרש חז"ל, שבכל מקום שנאמר במגילת אסתר "המלך", המקרא רומז למלכו של עולם, הקב"ה.³³

דניאל חושף בפתרון החלום את מעמדו האמיתי של נבוכדנצר, ושולל את הדימוי העצמי שבו הוא שבו. הוא מבהיר לו שאף על פי שהוא ראש הזהב לכל המלכויות, עם כל הכבוד הנלווה למעמד הזה, זהו בסך הכל ניסיון סרק להעמיד חלופה לכסאו של שלמה המלך. ניסיון זה דומה לפרח יפהפה -

32. דיון בזהויות ואופיין של ארבעת המלכויות להלן בפרק ז'.

33. אסתר רבה ג, י; מדרש אבא גוריון א, ד"ה "ביום": "ר' יודן ור' לוי אמרו משמיה דר' יוחנן: כל מקום שנאמר במגילת אסתר מלך אחשוורוש - באחשוורוש הכתוב מדבר, ובכל מקום שנאמר מלך סתם - במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר..." עוד על ארבע מלכויות ראו בפרק ז', ביאור פסוק ב ואילך.

אבל מלאכותי; גם אם יעצבו אותו בקפידה באמצעות החומרים המשובחים ביותר, הוא לא יהפוך לפרח אמיתי, אלא יישאר חפץ חסר-חיות. מלכות נבוכדנצר היא חיקוי חיוור למלכות ישראל, והיא חיה על זמן שאול, ואל לה לחשוב שתתקיים לנצח.

ראש הזהב של בבל

למה מלכות נבוכדנצר מתוארת כראש זהב דווקא? מה רומז לנו הדימוי למתכת היקרה והאצילית הזו? אפשר להסתכל על דימוי זה בשני אופנים. אופן אחד קשור למעמדה של ירושלים. שיא המלכות האנושית התבטא בירושלים, המבהיקה באור יקר. לכן, ככל שנמצאים קרוב יותר אליה, כך הרושם שנתר מאורה חזק יותר. כפי שלאחר השקיעה השמש אינה נראית בשמים, אך עדיין בשעת הדמדומים יש מעט אור, וככל שמתרחקים מהשקיעה נעשה חשוך יותר ויותר, כך מלכות בבל ששולטת מעט אחרי מלכות ירושלים, מאירה ברושם של האור שעדיין נותר.

צריך לזכור, בשלב זה של ההיסטוריה יש עדיין מעט אור. יחזקאל הנביא עדיין מתנבא, חגי זכריה ומלאכי עדיין פועלים. גם דניאל, אף שלא היה נביא, בוודאי היה בעל רוח הקודש, ברמה הקרובה לנבואה (ראו מורה הנבוכים ב, מה). בנוסף, בדור זה חיים עדיין אנשים שחוו את מציאותו של המקדש. אף על פי שהמקדש עצמו כבר חרב, עוד מאירים ניצוצי אור של ירושלים, ומשהו ממנה עודנו ספוג בציבוריות הישראלית. המקדש פועם בלבבות כמציאות ממשית, כחזיון חי של כהנים בעבודתם, של כהן גדול שיוצא ביום הכיפורים מקודש הקודשים. העולם מחובר ברמה מסוימת לעברו הזוהר, שעדיין נחשב לעברו הקרוב. אט אט הוא מתרחק מהחוויה הזאת, ובאופן טבעי הקשר החי אליה מתעמעם. מהמציאות הזו של קירבה לבית המקדש, מלכות בבל מוקרנת וזוהרת כראש של זהב - אמנם פסל, אבל מזהב.

מבט אחר על הדימוי של מלכות בבל לזהב, נובע מהיותה האימפריה הראשונה שאחרי החורבן. לראשונה ניצבת אימפריה שמתיימרת לשמש

תחליף למלכות ישראל בעולם, ולייסד כסא במקום כסאו של שלמה המלך. כל מלכות שתבוא לאחר מכן, כבר תלך על דרך כבושה, תתיישב על כסא שקיים כבר. לכן שאר המלכויות מחווירות לעומת בבל, ככסף מול זהב. למציאות של אימפריה גויית כזו יש שליחות אלוהית וערך אמיתי. יסוד זה בולט בספר ירמיהו, שבו הקדוש ברוך הוא אומר לירמיהו להורות לכל העמים לקבל את עול מלכות בבל (ירמיהו כה, ב-ח):

כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי עֵשָׂה לָךְ מוֹסְרוֹת וּמוֹטוֹת וּנְתַתֶּם עַל צְנֹאָרְךָ. וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל מֶלֶךְ אֲדוּם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל מֶלֶךְ צוּר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכֵי הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם אֶל צְדָקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. וְצִוִּיתִי אֹתָם אֶל אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ אֶל אֲדֹנֵיכֶם אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶת הָאֲרֶץ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲרֶץ בְּכַחֵי הַגְּדוֹל וּבְזִרְעֵי הַנְּטוּיָה וּנְתַתִּיחָהּ לְאִשֶׁר יִשָּׁר בְּעֵינָי. וְעַתָּה אֲנֹכִי נֹתַתִּי אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נֹתַתִּי לוֹ לְעַבְדּוֹ. וְעַבְדּוּ אֹתוֹ כָּל הַגּוֹיִם וְאֶת בְּנוֹ וְאֶת בֶּן בְּנוֹ עַד בֹּא עַת אֲרֻצּוּ גַם הוּא וְעַבְדּוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדֹלִים. וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוּ אֹתוֹ אֶת נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת אֲשֶׁר לֹא יִתֵּן אֶת צְנֹאָרוֹ בְּעַל מֶלֶךְ בָּבֶל בְּחָרֵב וּבְרָעַב וּבְדָבָר אֶפְקָד עַל הַגּוֹי הַהוּא נָאִם ה' עַד תָּמִי אֹתָם בְּיַדוֹ.

כשיש גורם מאחד, כשיש אימפריה שמרכזת את כל המשאבים העולמיים, יש לזה ערך, ובפרט אם אותה אימפריה פועלת באופן אידיאליסטי. מצב שבו ישות אחת מווסתת את כל משאבי העולם, את המחצבים, את הידע, את התרבות ואת הטכנולוגיה, ויודעת להעביר משאבים ומידע ממקום אחד לאחר - הוא מצב שיש בו פוטנציאל לברכה גדולה לאנושות.

אמנם, מציאות כזו לא תצליח להתקיים באופן שלם עד סוף הימים. כל האימפריות שהתיימרו לעשות כן ולנצל את המשאבים כראוי, פעלו בסופו של דבר מתוך צביעות ואינטרסים פרטיים, והגיעו לעיוותים נוראים. עם זאת, צריך להכיר בעוצמה הזאת ובמשמעותה, עם כל הביקורת כלפי

אופני הביצוע בפועל.³⁴ פעילותו של נבוכדנצר משתייכת למגמה האלוהית בעולם, ולכן ירמיהו מתנבא עליו, והמקרא קורא לו מלך המלכים. מסיבה זו, כשנבוכדנצר כבש את צור, הקדוש ברוך הוא הודיע לו דרך ירמיהו שהוא יקבל במתנה את מצרים; המתנה היא סימן שנעשה דבר רצוי מבחינת המגמה האלוהית. זו הסיבה שמלכות נבוכדנצר נמשלה לזהב.

גם הגמרא מתייחסת לשליטה הריכוזית הזו, ואומרת: "שלושה מלכו בכיפה" (מגילה יא, א). כלומר, שלושה מלכים היו ששלטו שלטון ללא מצרים בכל העולם,³⁵ והם: אחאב, נבוכדנצר ואחשוורוש.³⁶

נבוכדנצר כובש את הדרך למציאות גדולה זו, ובה בעת גדולה זו משמשת לנבוכדנצר מקור לגאווה ולסטייה מדרך הישר, לעיוותים וקלקולים נוראיים. ממלכת בבל גאה מאוד, ופרקים ארוכים בתנ"ך מנבאים על התשלום שהיא תשלם על גאוותה. בישעיהו (פרק יג) מופיעים משאות המתארים את הגמול לממלכות על מעלליהן; הם מנבאים פורענות למצרים, לצור ועוד, אך נדמה שמשא בכל הוא הקשה ביותר.

בזמירות שבת, בפיוט 'דרור יקרא', אנחנו שרים:

דְרוֹךְ פְּרוּחַ בְּתוֹךְ בְּצֶרֶה (הקב"ה ימעך את בבל כדורך ענבים ברגליו)

וְגַם בְּכָל אֲשֶׁר גְּבְרָה

נְתוּץ צָרִי בְּאֶף עֶבְרָה

שְׁמַע קוֹלִי בְיוֹם אֶקְרָא.

34. לדוגמה, בסין של היום יש שלטון מרכזי חזק המנהל ביד רמה את משאבי המדינה. בכך הוא מצליח לדאוג שלכל אזרחי סין יהיה מה לאכול. וכשמדובר בכשישית מאוכלוסיית העולם (כ-1.3 מיליארד תושבים), אל יהיה הדבר קל בעיניך.

35. הכוונה כמוכח לעולם העתיק שהיה מרכז המציאות האנושית דאז, ללא אמריקה וכנראה גם ללא רוב אירופה.

36. הגמרא שואלת על מלכות שלמה, מדוע היא לא נכללה ברשימה, ונותנת שתי תשובות: האחת, אמנם הוא אכן מלך בכיפה, אך מכיוון שבאמצע מלכותו הורד מכסאו על ידי מלך השדים, אף שאחר כך חזר למלוך (לפי חלק מהדעות), אין הוא נחשב, כיוון שהגמרא מנתה מלכים שמלכו ללא הפסק. התירוץ השני של הגמרא מציב את שלמה כמלך שמלכותו מחוץ לקנה המידה הזו: כל המלכים הללו שלטו שלטון ריכוזי אדיר וללא מצרים בתחתונים, ואילו שלמה מלך גם בעליונים. מלכות שלמה היא מלכות ברמה אחרת לגמרי.

עד שבבל תקבל את העונש על אשר גברה, באים פרקים אלה בספר דניאל, שעניינם להעמיד את בבל במקומה, במידה מסוימת, ולצנן מעט את גאוותו של נבוכדנצר מלכה.